

de nomine quæstio, an talis passio nomen illud mereatur pro toto tempore quo durat, vel solum pro primo instanti; nam res jam satis constat, ut in superioribus adnotatum est.

4. Hoc vero discrimen inter has actiones accidentale est, quia solum sumitur ex perseverantia majori vel minori in eodem esse; quæ differentia est tantum accidentalis, imo includit quamdam extrinsecam denominationem, ut constabit clarius ex iis quæ infra dicemus de durationibus rerum. Quælibet ergo ex dictis passionibus ex se nata esset durare quolibet tempore, si ab agente conservaretur; quod vero interdum daret, interdum non daret, provenit ex conditione agentis, nimirum, quod sit univocum, vel æquivocum, vel certe quod naturaliter vel libere agat, quæ conditiones per se non variant essentialiter passiones ex actionibus resultantes. Ex quo etiam fit ut, licet hæ actiones et passiones ex se aptæ sint fieri in instanti nostri temporis, propter quod instantaneæ vocantur, nihilominus tamen eis non repugnat fieri coexistendo tempori nostro, vel ex libertate agentis, vel certe quia contingit non aliter fieri applicationem passi ad sphaeram activitatis agentis. Illa vero coexistentia non est per coextensionem partium: id enim repugnat passioni, quæ supponitur esse indivisibilis, et tota simul; sed est per coexistentiam totius mutationis indivisibilis in toto aliquo tempore, vel in qualibet parte, vel quolibet instanti intrinseco ejus. Quapropter, licet talis passio vel mutatio per coexistentiam dicatur esse in tempore, tamen secundum intrinsecam durationem semper fit in instanti, ut latius constabit in disputatione de durationibus.

5. *Duplex modus successivæ passionis.* — Circa aliud membrum considerandum est, duobus modis intelligi posse passionem fieri paulatim et per partes. Primo, continuo fluxu, qualem experimur in motu locali, ut apertissime, verbi gratia, in motu solis; ex quo etiam fit ut passiva illuminatio aeris ab initio diei continue crescat usque ad perfectum diem. Alio modo potest intelligi illa successiva passio fieri discrete, vel (ut aiunt) per interruptas morulas, sive singulæ earum in seipsis instantaneæ sint, sive successivæ et continuæ, ut si fingamus aquam paululum calefieri, et statim quiescere, et post breve tempus iterum calefieri, etc. Hic posterior modus successionis manifeste est accidenta-

rius, præsertim in passionibus physicis, quidquid sit de angelicis, de quibus tamen idem opinamur, ut attingemus etiam in disputatione de durationibus. Ratio vero est, quia hæc successio discreta non est nisi multiplicatio plurium passionum, quarum una post aliam fit sine ulla unione earum inter se; et ideo talis successio erit eis per accidens; sicut accidentarium est uni homini, quod alius antea fuerit genitus, vel postea futurus sit. Quapropter, licet respectu termini vel subjecti quælibet earum passionum dicatur partialis, quia per eam vel solum patitur subjectum secundum unam partem, vel solum acquiritur terminus secundum partem, tamen respectu alterius mutationis nulla est partialis proprie et actualiter, quia actus non componunt aliquam mutationem per se unam, sed solum numerum quarundam mutationum, quæ in genere mutationis est unitas per accidens; quidquid sit an in genere quantitatis vel numeri sit vel concipiatur potius tanquam quid per se unum. Hæc ergo successio discreta, cum per accidens sit, non refert ad variandam speciem seu essentialiter rationem passionis. Prior vero successio videtur esse magis per se, quia ob continuitatem fluxus est aliqua unio inter partes talis mutationis, et consequenter aliqua unitas per se in tota mutatione, et ideo de illa est nonnulla major difficultas.

Differantne essentialiter momentanea et successiva passio.

6. *Aliquorum sententia.* — Hinc ergo nascitur dubium, an illa duo membra essentialiter dividant passionem ut passio est; quod idem tractari solet de mutatione in communi, et potest etiam tractari de actione. Videtur ergo nonnullis philosophis, illa duo membra semper esse essentialiter diversa. Et potest probari a simili de motu, vel potius ex identitate: nam diximus motum, secundum completam et proportionatam rationem suam, non differre a passione; in motu autem esse successionem, vel esse mutationem instantaneam, sunt differentie causantes diversitatem essentialiter; ergo et in passione. Probatur minor, quia motus qui est successivus, essentialiter est successivus, et mutatio instantanea etiam essentialiter est instantanea, quia et huic intrinsece repugnat habere successionem, et illi esse totum simul. Et confirmatur, nam motus essentialiter est tendentia quædam:

tendentia autem sine fluxu et successione intelligi non potest. Et confirmatur secundo, nam alias nullum esset ens essentialiter successivum; nam maxime tempus; quod non habet successionem nisi ratione motus; ergo si aliquid est ens essentialiter successivum, non est nisi motus.

7. *Opposita sententia.* — Alii vero contrarium sentiunt, illa, scilicet, duo passionum genera solum accidentaliter differre, nisi ex terminis vel aliunde sumatur differentia essentialis. Ratio est, quia passio successiva solum differt ab instantanea in hoc, quod partes ejus sint simul, vel una post aliam; sed hoc est valde accidentarium ad variandam essentialiter passionem. Nam sicut in ipsamet forma quæ fit, accidentarium est, quod una pars ejus prius fiat quam alia, nec minus esset accidentarium, si dum una pars succedit, alia corrupta esset, ut in nutritione, seu aggeratione fortasse contingit, ita in acceptione talis formæ, quæ idem est cum passione, videtur accidentarium, quod una pars post aliam vel omnes simul fiant. Et confirmatur argumento supra insinuato, nam quod passio breviori aut longiori tempore fiat, accidentarium est actioni, si alioquin idem esse per eam acquiritur; ergo etiam erit accidentarium, etc.

8. *Auctoris sententia.* — In hac re oportet imprimis cavere ne committatur æquivocatio. Non enim est dubium quin passionem esse successivam, vel instantaneam, sint modi ita diversi, ut si formaliter comparentur, possit unus dici essentialiter diversus ab alio, sicut punctus est essentialiter distinctus a linea, aut instans a tempore, aut relatio propinquitatis, vel simultatis, a relatione distantie. Quocirca, si inter passionem successivam et momentaneam fiat comparatio in sensu formali, vel composito (ut ita dicam), non est dubium quin possint dici specie differre, sicut album, ut album, differt specie a nigro; ad eundem enim modum, successivum, ut successivum, potest dici specie differre ab instantaneo. Unde si supponatur nomen aliquod significare passionem successivam quatenus talis est, ut, verbi gratia, nomen *motus*, nomen autem *mutatio* significare passionem instantaneam, quatenus talis est, sic dici poterunt in prædicto sensu motus et mutatio specie differre, et in eodem saltem erit verum successionem esse de ratione motus formaliter sumpti, sicut albedo est de essentia albi, ut album est. Verumtamen hic sensus,

licet satis vulgaris videatur, non sufficit ad rem, de qua agimus, explicandam. Nam potissime inquirimus an illi duo modi, scilicet, successive fieri, vel in instanti, accidentales sint passionibus, vel actionibus quibus conveniunt, an vero sint ita intrinseci, ut causent, vel indicent in eis essentialiter diversitatem, non tantum in prædicto sensu formali aut composito (id enim nullius fere momenti est), sed simpliciter inter ipsasmet passiones secundum se.

9. In hoc ergo sensu distinctione mihi utendum videtur. Quodcumque enim passio aliqua successive fit, necessaria est in termino ejus aliqua latitudo, sive intensionis, sive extensionis, ratione cujus habere possit locum talis successio. Interdum igitur potest hujusmodi successio esse omnino intrinseca mutationi, vel passioni, ex vi et repugnantia quam partes ejus habent ex natura sui termini; aliquando vero non est successio ita intrinseca ex vi termini, sed ex parte agentis provenit, quia non potest simul vincere suum contrarium, vel non valet æque transfundere actionem am in distans et proximum.

10. *Dubii resolutio.* — Dico ergo, passionem non esse diversam in specie ex hoc præcise quod successiva sit, vel instantanea; nam si hæ conditiones seu duo modi non proveniant ex intrinseca natura termini per se considerata, accidentalia sunt, et ideo non variant essentialiter passionem vel mutationem; si vero proveniant per se ex intrinseca natura ipsius termini, tunc quidem passiones erunt essentialiter diversæ, non tam ob successionem vel carentiam ejus, quam ob diversitatem terminorum. Exemplis hæc omnia declarantur, nam illuminatio vel calefactio intensiva potest fieri successive et in instanti, ut suppono, et in illuminatione est res manifesta, etiam experientia; est autem similis ratio de calefactione, nam licet ob resistantiam contrarii frequentius fiat successive, tamen si contingat fieri in passo non resistente, simul fiet tota; quia ex parte ipsius qualitatis non repugnat fieri simul; sicut non repugnat esse simul, agens autem simul agit quantum potest, quando non est resistentia. Hinc ergo constat, hujusmodi termino extrinsecum et accidentarium esse, quod successive fiat; igitur etiam ipsi mutationi vel passioni accidentarium est ita fieri. Et quoad hanc partem recte convincunt rationes posterioris sententiæ. Idemque est in successio-

ne, quæ secundum extensionem subjecti esse solet in alteratione vel aggeneratione; nam ex parte terminorum non repugnaret totam illam qualitatem vel formam simul introduci in omnes partes subjecti, vel materiæ, quia simul in omnibus manet, et successio solum provenit ex defectu virtutis agentis, vel applicationis passi. Quin etiam non repugnat, ut eadem numero actio, vel passio, quæ successive inchoata est, tota simul perseveret, et duret. Ut sol successive illuminat hunc aërem, vel intensive, quia quo propinquius accedit ad eandem partem, eo intensius illam illuminat, vel extensive, quia quo plus ascendit, eo ad superiores partes illuminandas attingit; et nihilominus eadem actione, qua successive produxit sex gradus luminis, illos simul conservat aliquo tempore vel instante. Sicut ergo illa successio accidentaria est ipsi lumini, ita etiam illuminationi; est ergo ejusdem speciei, sive fiat simul, sive successive. Et eadem ratione ignis, quatenus habere potest successionem secundum extensionem.

11. At vero quando inductio formæ est instantanea, et indivisibilis ex intrinseca natura et necessitate talis formæ, tunc talis passio secundum eam rationem essentialiter diversa erit a passione successiva. Ut generatio substantialis ex intrinseca ratione sui termini est indivisibilis quoad intensionem, et ideo postulat fieri (si in determinato subjecto fiat) tota simul et in instanti intrinseco, et ideo essentialiter differt ab actione vel mutatione, quæ vel habet, vel habere potest successionem secundum intensionem. Idemque erit de quacumque mutatione ad qualitatem, si etiam sit indivisibilis secundum intensionem. Ratio autem hujus diversitatis non oritur ex præcisa carentia successionis, sed ex eo quod forma, natura sua indivisibilis intensive, diversa est specie a forma intensibili natura sua, et ideo acquisitiones talium formarum etiam sunt natura sua specie diversæ.

12. Pari modo philosophandum est, si datur aliqua passio vel mutatio quæ ex intrinseca natura termini necessario postulet successionem, nam illa erit essentialiter diversa, tum a mutatione necessario indivisibili ex vi termini, quam ab illa quæ indifferens est ad successionem et carentiam ejus, quantum est ex parte termini, quia licet sola successio non indicet diversitatem essentialem, tamen intrinseca necessitas ejus satis illam significat. Non invenio autem inter

puras mutationes, ad qualitatem vel substantiam tendentes, aliquam quæ hujusmodi intrinsecam successionem necessario habeat. Idem est de acquisitione quantitatis propria, nam semper comitatur aliquam alterationem et aggenerationem. Solum in locali corporum mutatione videtur hujusmodi genus successivæ passionis intervenire, quia terminus illius motus talem habet extensionem et latitudinem, ut repugnantiam saltem naturalem involvat, quod in momento acquiratur aut pertranseat. Quanquam si attente consideretur illa repugnantia, quæ ibi intervenit, non est tantum ex parte termini, sed etiam ex parte ipsius mobilis, quod neque secundum se totum, neque secundum aliquam sui partem potest simul locum proximum et distantem occupare; unde in substantiis spiritualibus cessat aliquo modo ea repugnantia, ut disputat. 51 attingemus. Quacumque autem ex parte illa tam intrinseca successio oriatur, satis indicat essentialem diversitatem inter illud genus mutationis seu passionis, et omnes alias, quæ in instanti fiunt, aut fieri possunt.

DISPUTATIO L.

DE PRÆDICAMENTO QUANDO, ET IN UNIVERSUM DE DURATIONIBUS RERUM.

Ubiunque de generibus accidentium Aristoteles disputat, nihil fere dicit de hoc genere, sed tantum significationem vocis interpretatur, *quando*, idem esse in tempore, seu tempus ipsum, de quo tempore ex professo ipse disputavit in 4 Physic. Quia vero sub altiori et abstractiori hæc omnia in præsentia consideramus, ab universaliori etiam principio sumenda est hæc disputatio. Tractandum enim est in ea de durationibus rerum omnium, nam hoc est prædicatum quod rebus singulis attribuitur, et videndum est an substantiale sit, vel accidentale, et an respectu aliquarum rerum speciale genus constituat, atque ita constabit quid nomine *quando* significetur, et quomodo speciale genus sit.

SECTIO I

Utrum duratio in re distinguatur ab esse rei durante.

1. Quod duratio aliquid in rebus sit, per se notum est, ideoque in eo probando non immeritabimur, nam ex dicendis etiam mani-

festum fiet. Deinde supponimus durationem non attribui vere ac proprie, nisi rebus actu existentibus. Dicitur enim durare res, quæ in sua existentia perseverat; unde duratio idem esse censetur, quod permanentia in esse; sicque dicitur Deus perpetuo durare, quia semper existit, creaturæ vero non semper, sed tunc durare dicuntur, quando existunt; res autem factæ, aut entia rationis, vere ac proprie non dicuntur durare, quia non existunt; sed eo modo quo finguntur, vel apprehenduntur ac si vere existerent, concipiuntur etiam ac si durarent, et hoc ipsum convenit vel attribuitur eis quatenus durat et existit actus mentis, quo finguntur, vel cui obijciuntur. Igitur in universum, *durare* solum tribuitur rei actu existenti, et prout existens est. Ex quo etiam constare potest durationem aliquid rei esse, quandoquidem solum convenit rebus existentibus, et unicuique pro mensura existentia. Hinc ergo nascitur difficultas, quomodo duratio ad existentiam comparetur, an, scilicet, sit aliquid distinctum ab ipsa re, aut prorsus idem sit.

Tractatur et refellitur prior sententia.

2. In qua re primus dicendi modus esse potest, durationem et existentiam esse realiter distinctas in rebus creatis; de his enim præcipue agimus. Hunc non invenio auctorem apud aliquem auctorem, quamvis Bonaventura et alii, quos infra referemus, tractantes de duratione Angelorum, illum significant. Potest autem suaderi hæc sententia, præsertim juxta opinionem asserentem, in rebus creatis distingui realiter existentiam ab essentia; nam si existentia distinguitur realiter ab essentia, ergo etiam duratio; probatur hæc consequentia, nam sicut existere est extra essentiam creaturæ, ita et durare. Item, quia durare non convenit rei existenti, ut existens est, ut supra dicebamus; ergo si existentia est res distincta ab essentia, multo magis duratio. Unde D. Thom., 1 parte, quæst. 40, art. 2, ait, in omni re creata, distingui durationem a re, quia in omni illa distinguitur esse ab essentia. Rursus quod existentia et duratio inter se sint etiam distinctæ, probatur, quia in re ipsa una est separabilis ab alia, et vicissim altera ab altera; ergo est signum distinctionis realis inter eas, juxta principia supra tradita de distinctionibus rerum. Antecedens probatur, nam imprimis existentia videtur separari a dura-

tione in primo instanti productionis rei, nam in eo res existit, nondum autem durat. Duratio autem videtur separari ab existentia, in humanitate Christi, verbi gratia, in qua non est existentia creata, juxta illam opinionem; non videtur autem posse negari quin sit in ea duratio creata, quia non est ejus duratio æterna aut infinita, sed temporalis et finita. Et si Verbum dimitteret illam humanitatem, eandem durationem continueret, et eandem temporis mensura metiretur; sed tunc haberet durationem creatam; ergo eandem antea habuit.

3. Hæc opinio mihi non est probabilis, primum quidem, quia infra ostendemus, durationem et existentiam non distingui in re, nedum realiter; deinde, quia hæc multiplicatio entitatum, quæ vix possunt intelligi per sese, est fugienda, quando efficaciter non ostenditur. Item, quia fundamentum ejus et supponit falsum principium, scilicet, quod existentia distinguatur realiter ab essentia creata, de quo supra dictum est, et ex illo male colligit, quia etiamsi existentia distingueretur ab essentia, non esset duratio ab existentia distinguenda, et ita auctores illius opinionis eas non distinguunt. Illud autem exemplum de humanitate Christi, potius confirmat veram esse sententiam quam aliis locis tradidimus, scilicet, non carere illam humanitatem propria existentia creata ipsius creatæ naturæ, quam quod duratio creata inveniatur sine existentia creata, quod revera intelligi nullo modo potest; nam quod in illa humanitate sit creata duratio, satis efficaciter probare videtur discursus factus. Quanquam, qui contrariam tuentur opinionem, dicere possent, sicut humanitas Christi existit increata existentia, ita etiam durare increata duratione, et consequenter per ipsam æternitatem, et nihilominus non æterne durare, quia unio ad illam æternitatem non fuit ex æternitate, sed ex tempore; tamen quamdiu illa unio permanet, durationem æternam habet illa humanitas. Quæ evasio eam habet probabilitatem, quæ in ea sententia esse potest, non tamen satisfacit, tum quia statim occurrit interrogatio de ipsa unione, quæ creata est, et temporalem habet durationem ex parte initii, et posset etiam habere finem de potentia absoluta; occurrit (inquam) interrogatio, quæ sit duratio ipsius unionis, et quomodo non sit creata et finita. Tum etiam quia ratio facta videtur ostendere, etiamsi dissolveretur unio, eandem